

М. Б. Зьола, асп.

ORCID ID: 0000-0003-3671-8615

e-mail: marta_zola@ukr.net

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

ІДЕЙНО-ЕСТЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ГНАТЮКА

Зосереджено увагу на особливостях художньої інтерпретації Шевченкового слова поетом-шістдесятником Іваном Гнатюком. Досліджено специфіку проявів окремих образно-символічних елементів та основних мотивів мистецької парадигми Івана Гнатюка, успадкованих із творчості Кобзаря. Звернення до літературно-мистецької традиції Тараса Шевченка простежується як в поетичному, так і в прозовому набутку поета-дисидента. Ідеї Кобзаря мали значний вплив на формування національної свідомості митця-шістдесятника – наслідуючи великого Пророка, Іван Гнатюк опоетизовано закликів народ до боротьби за свободу. Тарасове слово у творчій палітрі поета-дисидента уособлює ідею свободи народу як одну із націєцентричних аспектів мислення.

Ключові слова: Шевченкове слово, ідея свободи, інтертекстуальність, Іван Гнатюк.

Творчість Тараса Шевченка закріпила за собою тенденцію широкого впливу на фізичні та духовні поприща українського суспільства, окреслила майбутній поступ української літератури. Шевченкова традиція позначилася і на письменницькій спадщині відомих українських митців ХХ століття, зокрема, поета-шістдесятника Івана Гнатюка – лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка 2000 року. У книжці спогадів "Стежки-дороги" він писав: "У моєму розумінні Тарас Шевченко не просто поет, а більше, ніж пророк – Месія народу, нації!" [7, с. 327].

Мета статті – дослідити зв'язки світоглядно-тематичного змісту творів Івана Гнатюка з ідейно-естетичними засадами Шевченкової творчості.

Предметом дослідження є літературне полотно Івана Гнатюка, образно-символічні елементи та мотиви художнього світу поета-

шістдесятника, розглянуті крізь призму спорідненості із творчістю Тараса Шевченка. **Об'єкт** дослідження – літературна творчість Івана Гнатюка, репрезентована поетичними збірками: "Паговіння" (1965), "Чорнозем" (1981), "Турбота" (1983), "Дім і час" (1989), "Хресна дорога" (1992, 2004), "Правда-мста" (1994), "Вибрані вірші та поеми" (1995), "Меч Архистратига" (2000), "На тризні літа" (2003) та прозовою книгою спогадів "Стежки-дороги" (1998).

При здійсненні розвідки використовувалися **методи** аналізу та узагальнення, що стали основою для дослідження головних ідей Шевченкової творчості у ліриці Івана Гнатюка, дали можливість простежити його авторську оригінальність в інтерпретації образно-символічних елементів, запозичених із сторінок "Кобзаря"; герменевтичний метод як теорію розуміння і трактування тексту, та типологічний метод, що дозволив виявити та зіставити домінантні мотиви й образи творчої палітри Івана Гнатюка і Тараса Шевченка.

Серед наукових праць із дослідження творчості Івана Гнатюка слід виокремити розвідки Надії Колошук: «"Моє трагічне покоління": про андеграунд української літератури у повоєнний період», «Поетичне трикнижжя Івана Гнатюка початку 1990-х років: чому Україна не почула пророка "Нового літочислення"?»; "Шевченківська традиція у поетичній творчості Івана Гнатюка". Аналізуючи діалектичні зв'язки поезії Івана Гнатюка з шевченківською традицією дослідниця зазначає: "Від початків творчості й до останку поетові-каторжанину І. Гнатюку Тарасове слово було і джерелом натхнення, і мірилом вартості літератури, і національним символом, духовним заповітом генія народу" [19, с. 171].

У вступному слові до своєї книги "Хресна дорога" (2004 р.) Іван Гнатюк утверджує важливе значення поетичного слова Великого Пророка для України як держави: "Україна віками не мала своєї державності, регулярної армії, але вона, оточена лютими ворогами-завойовниками, вижила, бо мала рідне Слово, насамперед Шевченкове, берегла віковічні традиції, пісню народну..." [10, с. 3].

Тяжіння Івана Гнатюка до ідейно-естетичних засад Шевченкового слова яскраво простежується в його інтерпретації сенсу модусу *Свобода*. У поезіях митця-шістдесятника *Свобода* стає тією категорією, що формує провідну структуру національної екзистенції та розглядається як основний принцип буття. Поет, всупереч важким обставинам життя, гартував свої внутрішні сили, духовний потенціал, та зумів зберегти свободу, що проявилася у можливості робити вибір, адже свобода – це, передусім, свобода свідомості, думки та духу. Мотивом нескореності духу і святої віри у свободу пронизані поезії: "Ностальгія", "Як вутлий човен...", "Каторжани", "Ювілей", "Колимська весна", "Смерть тирана", "Різдво", "Життя", "Дивлюсь на небо...", "Матері", цикл сонетів "Колоче плетиво дротів" та інші [15, с. 215–216].

Науковець Михайло Конончук, спираючись на власні спостереження, які базуються на творах Тараса Шевченка, констатує, що тема свободи знаходить своє відлуння в усій творчості Кобзаря. Дослідник стверджує: «Сам же Тарас Шевченко ніколи не допускав думки і можливості примиритися з рабством, вважаючи за краще згинувти в боротьбі за свободу. Пригадаймо, коли Шевченко, потрапивши в петропавловський каземат писав: "В неволі тяжко, хоч і волі, сказати по правді, не було". Так, утративши в тюрмі фізичну свободу, Шевченко стверджував свою внутрішню незалежність і свободу душі» [20].

Літературознавець Петро Іванишин вказує на художню генезу поняття української націоналістичної філософії і виділяє три її основні концепти-домінанти, серед яких перше місце займає Бог: "Т. Шевченко створив у художній формі цілісну філософію національного буття українського народу, тобто на рівні поетичного узагальнення відтворив ту повністю відповідну, адекватну українській дійсності систему сутностей і закономірностей, які за цілі тисячоліття витворені українським народом, якими зумовлене і на яких тримається віками буття української нації, її суспільна свідомість і свідомість українського патріота – борця за інтереси нації. В основі цієї системи – три абсолютні константи: Бог, Україна, Свобода" [18].

Вказані константи займають чільне місце в поетичному доробку Івана Гнатюка та виступають модусами національно-екзистенційної інтерпретації творчості поета. В окремих поезіях ці модуси ("Україна", "Свобода", "Бог") переплітаються, набувають синкретичності, залишаючись при цьому контрастними [16, с. 60–61]. Приміром, вірш "Потойбіч дійсності" наскрізь пронизаний вірою в краще прийдешнє України, втіленої в образі роду: "Я чую голос роду: Загадкові / Путі Господні – сказано в письмі!...", – /...І тут, на місці знищеної хати, / Мій рід ще буде – волю зустрічати» [9, с. 108].

Поліаспектність образно-символічного наповнення художнього світу Івана Гнатюка тяжіє до єдиного вектору – націєцентричної спрямованості творчого набутку митця-шістдесятника. Зосередимо увагу на образних елементах мистецької парадигми Івана Гнатюка, споріднених із символікою, оприявленою на сторінках "Кобзаря". До прикладу, образ могили у поетичній палітрі Івана Гнатюка увиразнює націєцентричний мотив та простежується в численних творах митця. Використання поетом окресленого елементу, для оздоблення власного мистецького полотна, дає можливість простежити його авторську стратегію в освоєнні Шевченкових фольклорно-міфологічних мотивів символічної інтерпретації цього образу.

Літературознавець Дмитро Наливайко вважав образ могили одним із ключових образів творів Кобзаря. За словами дослідника, "високі могили" постають неодмінною реалією в поезії Тараса Шевченка, що несе нагадування про минуле України. Науковець зазначає, що образ могили має фольклорно-міфологічне походження і відзначається багатогранністю та амбівалентністю змісту, а найбільш істотний в ньому символічний за своїм характером філософсько-історичний зміст: "Могила" – не просто погребіння, "домовина України", але й якоюсь мірою живе минуле її народу, що може відродитися, предмет скорботи й гордості поета... Дмитро Наливайко звертає увагу на міфологічні повір'я про "сплячих вояків", які "потім вийдуть для нових битв за звільнення народу" [21, с. 264]. Образ-символ могили у творчості Івана Гнатюка – різноплановий, сповнений національним колоритом, сакральними рисами,

фольклорно-міфологічними інтенціями, крізь які простежується поетична концепція минулого України:

Де мріють могили одвічні
і свищуть вітри на роздоллі,
стоять,
мов ракети космічні.
націлені в небо тополі.
Я серцем голублю ці звуки,
неначе губами – колосся,
бо в них,
як закоханих руки,
сучасне з минулим сплелося [5, с. 25–26].

В поезії Івана Гнатюка "Солдати сплять" макрообраз могили наділений сакральним змістом. "Могили – спадок наш" – стверджує Іван Гнатюк. У зазначеній поезії, на противагу поширеному уявленню про символіку смерті, образ могили виступає своєрідним оберегом покоління:

З могил по-своєму встають,
Мов повертаються з походу, –
Могили, множачись у скруть,
Несуть увічнення народу! [1, с. 90]

Символіка образу могили в окресленому вірші пронизана націєцентричною тематичною градацією, адже "могили, множачись", увічнюють народ і стають священним місцем, де за словами великого Кобзаря, спочиває "козацькеє біле тіло, в китайку повите" [23, с. 57].

Іншого забарвлення у творчості Тараса Шевченка а пізніше – Івана Гнатюка набуває символіка терну. Терен за словником символів Віталія Жайворонка – колючий куш, що символізує непрохідність у просторі й часі [14, с. 592–593]. У "Кобзарі" знаходимо наступні цитати:

Заросли шляхи тернами
На тую країну, –
Мабуть, я її навіки,
Навіки покинув [23, с. 486].

Не вертаються три брати,
По світу блукають.
А три шляхи широкії
Терном заростають [23, с. 338].

Іван Гнатюк інтерпретує зазначений образ як символ страждань і таке ж тлумачення згадується у словнику символів: "Пов'язана зі стражданнями так звана тернова до Бога дорога; не випадково вінець Христовий зроблено із терну" [14, с. 593].

Вірш поета-дисидента "Трагічне покоління", суголосний з важкою долею шістдесятників, зокрема й самого автора, містить нагадування про фатальну життєву дорогу митців, які виявили "інакомислення" у тоталітарному суспільстві:

Воно жило і в боротьбі,
І в муках рабського терпіння,
Та не зневірилось в собі –
Моє трагічне покоління...
І часто гоїло синці,
І мліло, кинуте за ґрати,
Але не йшло на манівці –
З німим терпінням на лиці,
Мов у терновому вінці,
Жило – трагічне і завзяте! [7, с. 112].

Поетичний твір Івана Гнатюка "Пам'ятник" описує трагічний фатум Тараса Шевченка, тут простежується художня проекція ідейно-естетичного творчого силуету Кобзаря на текстове полотно митця-шістдесятника, змальовується Тарасове "бунтарство, несамовита внутрішня екзистенційна сила, що протиставилася вікам української неволі" [24, с. 127]:

Тому, – аж криком дихає Тарас, –
Тому, що так розмашисто і лунко,
Так влучно підписав йому наказ
Про заборону слова і малюнка.
Але поет у вічності живе,
У слові, непідвладному цареві,
У слові, що, як море штормове,
Лише йому підвладне – Кобзареві! [1, с. 121].

В поезії "Кобзар", якою розпочинається збірка "Вибрані вірші та поеми", Шевченкове слово набуває вражаючих цілющих властивостей, національних рис, сакрального змісту: "Він смерть народу переміг! / ... / Його, мов хліба в чорний час, / Просили в позички сусіди, / Зціляючи серця завжди / Тим словом, що прорік Тарас!" [1, с. 3].

У мистецькому просторі власних літературних творів Іван Гнатюк повсякчас наголошував на важливій функції рідного слова та неодноразово асоціював його з мечем:

Народ мій встав, як велетень, на чати
І не з мечем, а словом вогняним, –
Він буде так на обрії стояти,
Допоки неба рідного над ним! [1, с. 20].
І мені, як від шоку, посивіють брови і скроні,
Я на батьківське віно молитися буду весь час, –
Що ж, він добре придумав: хай слово і меч в обороні
Споконвічного роду напхвваті будуть у нас! [11, с. 10].

В енциклопедичному словнику символів культури України знаходимо пояснення: «У сучасній літературі, фольклорі "калинове слово" – це символ материнської української мови. Слово водночас є символом знання, пробудження самосвідомості. Не випадково Т. Г. Шевченко збирався на сторожі "рабів німих" поставити саме Слово» [13, с. 759–760]. Таке ж твердження опоетизовано виводить Іван Гнатюк у п'ятому вірші циклу "Нащадки оріїв":

Те слово зносило ворожі
В'язниці й замки,
і Тарас
Як речник волі
коло нас
Його поставив – на сторожі [3, с. 49].

Для Івана Гнатюка, рідне слово уособлює ідею свободи народу як одну із націєцентричних аспектів мислення:

Те сонце – слово, без якого
Нам світ померкнув би навік.

І вічно – грози чи завії –
Його цілющої снаги,
Неначе грішники – Месії,
Бояться наші вороги [3, с. 48–49].

Схожі міркування автора черпаємо із його книжки спогадів "Стежки-дороги": "Вороги краще за нас знали й знають силу нашого слова, зокрема й поетичного, тому так бояться його – більше, ніж гострої зброї" [7, с. 94].

В останньому розділі поеми "Ликера" Іван Гнатюк зосереджує поетичну увагу на роздумах про долю Тараса Шевченка, ідейно-естетичних засадах Кобзаря та силі рідного Слова, що "дух його живило" [1, с. 260]:

І якби не слово, що, мов лік,
Дух його живило, може б, з болю,
В самоті, на втіху недорік,
Він зіскнів, зневірившись у долю.
Але слово скніти не дало,
Кільчилось – і душі засівало.
І жило. Всім нелюдам на зло!
Так, як і в пустелі Косаралу [1, с. 260].

Розуміючи, що "сам не діждеться він жнив" [1, с. 260], сів невтомно, адже "нива не чекає" [1, с. 260], бо ж "не для мирного діла він себе готував і вітер бунтарства сів, і пожавав бурю, яка прибила його до землі, мов град достиглий колос" [17, с. 34].

Другий розділ поеми "Ликера" опоетизовує велич українського Пророка після його смерті, велич, вимурувану завдяки невтомній праці при житті:

Все лихе і вироджене кане
В забутті – не вічні і царі,
А найвищі піки та вулкани –
По плече Тарасовій горі! [1, с. 251].

Іван Гнатюк й сам пережив Шевченків "трагізм мук заслання поета, відірваного від його рідної сторони, відлученого від материнської мови" [12, с. 6], та після повернення не зневірився, черпав силу із праведного гніву супроти несправедливості життя

і з жертвовної любові до рідної землі та Бога, жив тривогами й надіями свого народу на істинну свободу, на відродження української нації. "Іван Гнатюк, – згадує письменниця Любов Проць, – читав про отчий поріг і материнську пісню, козацьке лицарство і Шевченкову одержимість, що все разом творило величний образ рідної України" [22, с. 5].

Багатогранність ідейності та образності Шевченкового мистецького світу оприявнює вірш "Тарасове горище", вплетений у збірку "Турбота". "Як на долоні тут вічність і далеч" – стверджує Іван Гнатюк та художньо виводить перед очима читача площину часопростору чумаків і гайдамаків, трагізм Катерини, муки Шевченкового заслання, який "віршами плакав" за приспаною волею:

На тому горищі Тарасові мрії
Бились, як птахи, об стіни олжі,
І чумаки замерзали в завії,
І гайдамаки святили ножі.
І буйновії над степом ширяли,
Приспану волю будили,
Й не раз,
Як засипав з перепою Ширяєв,
Віршами плакав за нею Тарас.
Тут ополонку собі Катерина,
Кинувши сина, знайшла в заметіль,
І попідтинню сюди Україна
В серці несла її сором і біль.
Як на долоні тут вічність і далеч,
Хоч свічка пільму ледве клює, –
Тут з криком думи сідають, як галич,
На незахищене серце моє! [8, с. 97–98].

Запозичення з творів Тараса Шевченка простежується у поетичних обрїях Івана Гнатюка на рівні алюзій, парафрази, ремінісценцій, інтертексту. До прикладу, поезія "Єретик" зі збірки "Хресна дорога" поета-шістдесятника перегукується з однойменною поемою із "Кобзаря", твори мають схожу конотацію та епатують наскрізним образом змія як символа

злоби, люті, підступності, небезпеки, лукавства, знаряддя кари Божої, спокуси [13, с. 157].

Перший вірш циклу "Правда-мста (з вогню Тарасового слова)" із однойменної збірки, увінчує епіграф із "Кобзаря": "Любіть її... Во время люте", який задає тональності наступним рядкам окресленої поезії, що вивершені пером Івана Гнатюка: "Любіть її – не вірте суєсловам, // У лютий час запроданства любіть" [6, с. 47]. У зазначеному вірші спостерігаємо також ремінісценцію до Шевченкового "Заповіту": "Любіть до смерті й, гинучи за неї, // Своєю кров'ю – волю освятить" [6, с. 48] – у Івана Гнатюка; "І вражою злою кров'ю // Волю окропіте" [23, с. 313] – у Тараса Шевченка.

Слід також зазначити, що поет-шістдесятник художньо витворив власний "Заповіт", який продовжує лінію інтертекстуальності на рівні заголовків. "Заповіт" автор адресував своєму синові як послання про найцінніший спадок: "Лишу тобі свій біль і Україну" [1, с. 607] та як лист-настанову ідейно-естетичного змісту:

Нехай цей лист, як виростеш без мене,
Тобі напуттям буде у житті:
Будь вірний, сину, визвольній меті,
Не зрадь її ні духу, ні імення.
Цей дух, як віщий голос божества,
Провадить нас, витаючи над нами,
І поки будем гнані ворогами –
Затям: найбільший ворог наш – Москва!
Мені не страшно вмерти за свободу
І ти не бійся смерті-забуття, –
Ти народився вільним, і життя
Твоє – це воля рідного народу! [1, с. 607–608].

Дев'ятнадцятий вірш циклу "Правда-мста (з вогню Тарасового слова)" Розпочинається епіграфом з Шевченкової поеми "Кавказ": "Не вмирає душа наша, / Не вмирає воля". У цьому вірші Іван Гнатюк парафразою промовисто закликає до боротьби, рядки поезії пахнуть духом бунтарства і свободи: "Де за волю боряться – там зроду / Не вмирає воля і душа." [6, с. 67].

Алюзіями та парафразами виплеканий й двадцятий, останній вірш циклу "Правда-мста (з вогню Тарасового слова)": "Воскресни, мамо, й, здійнята з розп'яття, // У рідній хаті рани залічи" [6, с. 68] – промовляє Іван Гнатюк; "Воскресни, мамо! І вернися // В світлицю-хату; одпочий" [23, с. 582] – взивав Тарас Шевченко у вірші "Осії. Глава XIV (подражаніє)".

Четвертий вірш поетичного твору "Меч Архистратига", вміщеного в однойменній збірці Івана Гнатюка, перегукується з Шевченковим твором "Свято в Чигирині". Кобзар опоестизовано промовляє:

Не плачте, братія: за нас
І душі праведних і сила
Архистратига Михаїла.
Не за горами кари час.
Молітесь, братія! [23, с. 94].

Іван Гнатюк стверджує: "Вже близько судний час" та розгортає питання "Чи ж діждеться народ // Своєї волі й права?", і дає невітшну відповідь:

Світильник вже погас.
Закрита Божа книга.
Гнів падає на нас,
Як меч Архистратига [3, с. 6].

Іншого забарвлення набуває вірш "Сад". Поезія відсилає читача до восьмого вірша циклу "У казематі" Тараса Шевченка: "Садок вишневий коло хати". Поет-дисидент порівнює сад з раєм, в поезії домінує глибока градація білого кольору, який, за словником символів є амбівалентним та символізує світло, сонце, життя, вічність, святість, божество, красу, сакральний для українців колір житла, одягу і водночас – смерть [13, с. 66]. Біла колористика зазначеного вірша символізує "вічне життя" українських садів, в образі яких автор вбачає свою Батьківщину, яким не можуть завадити "й дощі, холодні і їдкі, мов хімікати", та, парафразою з Шевченкового твору, виражає занепокоєння через зникнення хрущів "у тім садку вишневім коло хати", залишаючи читача наодинці з роздумами:

Ось-ось весна прокинеться в саду.
У білі сукні вдягнуться черешні.
І я у сад світ за очі піду
Шукати дні, загублені й прийдешні.
Цей сад – як рай! Немає більш, мабуть,
Таких садів – хіба що в ностальгії, –
На Україні так вони цвітуть,
Що цілий світ у цвіті їх біліє!
Не можуть їм завадити й дощі,
Холодні і їдкі, мов хімікати,
І тільки десь поділися хрущі
У тім садку вишневім коло хати [2, с. 21].

У художній палітрі Івана Гнатюка виразно проглядається проекція античного концепту, увиразнена інтертекстуальністю, суголосною із творчістю Кобзаря. Поезія "Покровителям мистецтва", написана поетом-шістдесятником у спецтаборі "Холодний", наскрізно пронизана надією ліричного героя – незламного та непримиренного страдника радянської каторги. Він звертається до покровителів мистецтва: Аполлона (Феба) та Музи з благанням не покидати його самого в чужому краю й на крилах занести на Парнас: "Не кидай самого мене, Аполлоне.../...Зігрій у неволі хоч душу мою", "Молюся й до тебе як посестри Феба / Навідайся, Музо, до мене хоч раз, / Злети невидимкою з рідного неба / Й на крилах мене занеси на Парнас" [4, с. 55]. Схоже звернення Тараса Шевченка до персонажів класичної епохи помічаємо у творах "Царі": "Старенька сестро Аполлона, // Якби ви часом хоч на час // Придибали-таки до нас... // ...Покиньте ж свій святий Парнас, // Придибайте хоч на годину" [23, с. 395], "Муза": "А ти, пречистая, святая, // Ти, сестро Феба молодая!" [23, с. 550]. Можемо виснувати, що Іван Гнатюк, черпаючи насагу із творів Кобзаря, сформував параметри індивідуального художнього світу, лірика якого пов'язана, зокрема, зі створенням нового образу античності як невід'ємної складової сучасності митця, що набуває поетичної метаморфози та особливого художнього оздоблення.

Звернення Івана Гнатюка до творчості Тараса Шевченка помічаємо, головню, на рівні епіграфів. Епіграфами із Шевченкових

творів увінчана значна частина ліричного набутку поета-шістдесятника, як приклад, наведемо назви декількох поезій: "Коло життя", "Правда-мста (з вогню Тарасового слова)" (збірка "Правда-мста", 1994 р.), "Солдати сплять" (збірка "Вибрані вірші та поеми", 1995 р.), "Неначе прокляті усі" (збірка "Хресна дорога", 1992 р.), "Нашадки оріїв" (збірка "Меч Архистратига", 2000 р.), "Поглядом і світом – у вікні" (збірка "На тризні літа" 2002 р.), "Сад" (збірка "Дім і час", 1989 р.), "Дух", "Ті сни – не сни", "Спогад про війну" (збірка "Хресна дорога", 2004 р.). Використовуючи авторське підкреслення як зв'язок з літературною традицією, Іван Гнатюк звертає читачку увагу на першоджерело, що слугує ключем до осмислення власного художнього твору.

Слід зазначити, що цикл віршів "Правда-мста (з вогню Тарасового слова)" привертає увагу наскрізною лінією епіграфів, якими "короновані" всі двадцять віршів циклу. Епіграфи наведені із Шевченкових творів: "В казематі", "Розрита Могила", "Подражаніє 11 псалму", "О люди! Люди небораки", "І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє", "Минають дні, минають ночі", "Не нарікаю я на Бога", "Осії. Глава XIV (подражаніє)", "Юродивий", "Кавказ", "Єретик". Окреслена епіграфічна плеяда ще раз засвідчує тяжіння лірики Івана Гнатюка до літературного набутку Тараса Шевченка, ідейно-естетичних засад творчості Кобзаря як Провісника волі, Месії нації.

Отже, націєцентричні ідейно-естетичні засади, закладені у Шевченковому поетичному слові, отримали своє продовження та художньо інтерпретувалися у творчості Івана Гнатюка. Націєцентричний мотив літературного надбання митця-дисидента випрозорений образами могил, рідного слова, роду і народу. Акцентуючи на вагомому значенні слова, зокрема Кобзарєвого, поет-шістдесятник вбачав у ньому ідею свободи народу, наділяв властивостями оберегу, національного символу як рушійної сили розвою поколінь. Використанням епіграфів, аллюзій, парафраз, ремінісценцій, інтертексту Іван Гнатюк продовжив Шевченкову поетичну традицію, вивів власне трактування образів-символів, запозичених із сторінок "Кобзаря"

та осмислених крізь призму індивідуальних переживань, мистецьки втілив модель прагнення до свободи як прояву сутності людини та ідеалу, історично вкоріненого у буття українського народу.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у ґрунтовному дослідженні проєкції філософських концептів творчості Тараса Шевченка на художню свідомість поета-шістдесятника Івана Гнатюка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнатюк І. Ф. Вибрані вірші та поеми. Л.: Червона калина, 1995. 670 с.
2. Гнатюк І. Ф. Дім і час : Поезії. К.: Дніпро, 1989. 206 с.
3. Гнатюк І. Ф. Меч Архистратига : Поезії. Харків: Майдан, 2000. 112 с.
4. Гнатюк І. Ф. На тризні літа : Поезії. Харків: Майдан, 2002. 112 с.
5. Гнатюк І. Ф. Паговіння : Поезії. Л.: Каменяр, 1965. 32 с.
6. Гнатюк І. Ф. Правда-мста : Поезії. Л.: Каменяр, 1994. 72 с.
7. Гнатюк І. Ф. Стежки-дороги : Спомини. Дрогобич : Відродження, 1998. 496 с.
8. Гнатюк І. Ф. Турбота : Поезії. К.: Радянський письменник, 1983. 106 с.
9. Гнатюк І. Ф. Хресна дорога : Вірші та поеми. К.: Український письменник, 1992. 192 с.
10. Гнатюк І. Ф. Хресна дорога: Поетичні твори. Харків: Майдан, 2004. 820 с.
11. Гнатюк І. Ф. Чорнозем : Лірика і поеми. Л.: Каменяр, 1981. 111 с.
12. Грещук В. В. Експресема слово в поетичному ідіолекті Тараса Шевченка. *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ, 2014–2015. Вип. 15–16. С. 3–12.
13. Енциклопедичний словник символів культури України / ред. В. П. Коцур та ін. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
14. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. 703 с.
15. Зьола М. Б. Модуси "Свобода" та "Бог" як маркери художнього синтезу у ліриці Івана Гнатюка екзистенційного мислення Григорія Сковороди. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди: колективна монографія / за заг. ред. канд. юрид. наук Д. С. Луніна*. Полтава, 2022. С. 214–220.
16. Зьола М. Б. Національно-екзистенційні виміри лірики Івана Гнатюка. *Проблеми гуманітарних наук. Серія "Філологія": збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім "Гельветика", 2022. Вип. 51. С. 57–63.
17. Іваничук Р. І. Четвертий вимір : Роман. К.: Радянський письменник, 1984. 207 с.
18. Іванишин П. В. Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні і прагматичні аспекти) : монографія. Дрогобич: Відродження, 2005. 308 с.
19. Колошук Н. Г. Шевченківська традиція у поетичній творчості Івана Гнатюка. *Волинь філологічна : текст і контекст. Творчість Т. Шевченка: традиції і сучасність : збірник наук. праць*. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. Вип. 18. С. 169–179.

20. Конончук М. М. Шевченкові заповіді свободи у трактуванні Юрія Лавріненка. *Шевченкознавчі студії : збірник наукових праць*, 2011. Вип. 13. С. 73–82.
21. Наливайко Д. С. Спільність і своєрідність : Українська література в контексті європейського літературного процесу. К.: Дніпро, 1988. 393 с.
22. Проць Л. І. Безкомпромісність : Спогади про Івана Гнатюка / авт.-уклад. П. Сорока. Тернопіль: Сорока, 2007. С. 4–11.
23. Тарас Григорович Шевченко. Кобзар / ред. М. Дорошенко. Л.: Львівська книжкова друкарня Головополіграфвид. Мін. культури УРСР, 1961. 647 с.
24. Яремчук І. В. Художня Шевченкіана українських січових стрільців. *Українське літературознавство*, 2013. Вип. 77. С. 125–140.

REFERENCES

1. Hnatiuk I. F. Vybrani virshi ta poemu. L.: Chervona kalyna, 1995. 670 s. (in Ukrainian).
2. Hnatiuk I. F. Dim i chas : Poezii. K.: Dnipro, 1989. 206 s. (in Ukrainian).
3. Hnatiuk I. F. Mech Arkhystratyha : Poezii. Kharkiv: Maidan, 2000. 112 s. (in Ukrainian).
4. Hnatiuk I. F. Na tryzni lita : Poezii. Kharkiv: Maidan, 2002. 112 s. (in Ukrainian).
5. Hnatiuk I. F. Pahovinnia : Poezii. L.: Kameniar, 1965. 32 s. (in Ukrainian).
6. Hnatiuk I. F. Pravda-msta : Poezii. L.: Kameniar, 1994. 72 s. (in Ukrainian).
7. Hnatiuk I. F. Stezhky-dorohy : Spomyny. Drohobych: Vidrozhennia, 1998. 496 s. (in Ukrainian).
8. Hnatiuk I. F. Turbota : Poezii. K.: Radianskyi pysmennyk, 1983. 106 s. (in Ukrainian).
9. Hnatiuk I. F. Khresna doroha : Virshi ta poemu. K.: Ukrainskyi pysmennyk, 1992. 192 s. (in Ukrainian).
10. Hnatiuk I. F. Khresna doroha : Poetychni tvory. Kharkiv: Maidan, 2004. 820 s. (in Ukrainian).
11. Hnatiuk I. F. Chornozem : Liryka i poemu. L.: Kameniar, 1981. 111 s. (in Ukrainian).
12. Greshchuk V. V. Ekspresema slovo v poetychnomu idiolekti Tarasa Shevchenka. *Ukrainoznavchi studii. Ivano-Frankivsk, 2014–2015. Vyp.15–16. S. 3–12. (in Ukrainian).*
13. Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy / red. V. P. Kotsur ta in. 5-e vyd. Korsun-Shevchenkivskiy: FOP Havryshenko V. M., 2015. 912 s. (in Ukrainian).
14. Zhaivoronok V. V. Znaky ukrainskoi etnokultury : Slovnyk-dovidnyk. K.: Dovira, 2006. 703 s. (in Ukrainian).
15. Zola M. B. Modusy "Svoboda" ta "Boh" yak markery khudozhnogo syntezy u lirytsi Ivana Hnatiuka ekzystentsiinoho myslennia Hryhoriia Skovorody. Suchasni retseptsii svitohliadno-tsinnisnykh oriientyriv Hryhoriia Skovorody : kolektyvna monohrafiia / za zah. red. k.i.u.n. D. S. Lunina. Poltava, 2022. S. 214–220. (in Ukrainian).
16. Zola M. B. Natsionalno-ekzystentsiini vymiry liryky Ivana Hnatiuka. Problemy humanitarnykh nauk. Seriiia "Filolohiia" : zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Drohobych: Vydavnychiy dim "Helvetyka", 2022. Vyp. 51. S. 57–63. (in Ukrainian).
17. Ivanychuk R. I. Chetvertyi vymir : Roman. K.: Radianskyi pysmennyk, 1984. 207 s. (in Ukrainian).

18. Ivanyshyn P. V. Natsionalno-ekzystentsialna interpretatsiia (osnovni teoretychni i prahmatychni aspekty) : monohrafiia. Drohobych : Vidrozhennia, 2005. 308 s. (in Ukrainian).

19. Koloshuk N. H. Shevchenkivska tradytsiia u poetychnii tvorchosti Ivana Hnatiuka. Volyn filolohichna : tekst i kontekst. Tvorchist T. Shevchenka : tradytsii i suchasnist : zbirnyk nauk. prats. Luts'k: Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2014. Vyp. 18. S. 169–179. (in Ukrainian).

20. Kononchuk M. M. Shevchenkovi zapovity svobody u traktuvanni Yurii Lavrinenka. Shevchenkoznavchi studii : zbirnyk naukovykh prats, 2011. Vyp. 13. S. 73–82. (in Ukrainian).

21. Nalyvaiko D. S. Spilnist i svoieridnist : Ukrainska literatura v konteksti yevropeiskoho literaturnoho protsesu. K.: Dnipro, 1988. 393 s. (in Ukrainian).

22. Prots L. I. Bezkompromisnist : Spohady pro Ivana Hnatiuka / avt.-uklad. P. Soroka. Ternopil: Soroka, 2007. S. 4–11. (in Ukrainian).

23. Taras Hryhorovych Shevchenko. Kobzar / red. M. Doroshenko. L. : Lvivska knyzhkova drukarnia Holovpolihrafiy. Min. kultury URSR, 1961. 647 s. (in Ukrainian).

24. Iaremchuk I. V. Khudozhnia Shevchenkiana ukrainskykh sichovykh striltsiv. Ukrainske literaturoznavstvo, 2013. Vyp. 77. S. 125–140. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 25.04.23

M. B. Zola, PhD Student

ORCID ID: 0000-0003-3671-8615

e-mail: marta_zola@ukr.net

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

IDEOLOGICAL AND AESTHETIC INTERPRETATION SHEVCHENKO'S WORD IN IVAN HNATYUK'S CREATIVITY

The article focuses attention on the peculiarity of the artistic interpretation of Shevchenko's word by the sixties poet Ivan Hnatiuk. Have been researched the specifics of the manifestations of individual figurative and symbolic elements and the main motifs of the artistic paradigm of Ivan Hnatiuk, inherited from Kobzar's creativity. It was concluded that the national-centric ideological and aesthetic principles laid down in Shevchenko's poetic word were continued and artistically interpreted in the writings of the dissident poet. An appeal to the literary and artistic tradition of Taras Shevchenko can be traced both in the poetic and prose creativity of the sixties artist. The multifaceted figurative and symbolic content of Ivan Hnatiuk's artistic world gravitates towards a single vector – the nation-centric orientation of the poet's creativity. The national-centric motif of the dissident artist's literary heritage is reflected in the images of graves, native language, family and people.

Imitating the great Prophet, Ivan Hnatiuk poetically called on the people to fight for freedom. The word of Taras Shevchenko on the text canvas of the sixties artist acquires impressive healing properties, national features, sacred content and personifies the idea of people's freedom as one of the nation-centric aspects of

thinking. Emphasizing the weighty meaning of the word, the sixties poet saw in it the idea of people's freedom, endowed it with the properties of a talisman, a national symbol as a driving force in the development of generations.

Using epigraphs, allusions, paraphrases, reminiscences, intertext, Ivan Hnatyuk continued Shevchenko's poetic tradition, brought out his own interpretation of images-symbols borrowed from the pages of "Kobzar" and understood through the prism of individual experiences, artistically embodied the model of striving for freedom as a manifestation of the essence a person and an ideal historically rooted in the existence of the Ukrainian people.

Keywords: *Shevchenko's word, idea of freedom, intertextuality, Ivan Hnatyuk.*